

Vejen til antiseptik og aseptik i obstetrikken

Professor Mogens Osler

Efter oprettelsen af fødselsstiftelser i en række europæiske storbyer sidst i 1700-tallet opstod der på disse afdelinger barselberedepidemier, der havde en meget høj døremortalitet. Årsagen til epidemiernes opståen var ukendt. Der var to fremherskende hypoteser, som blev benævnt henholdsvis miasma eller kontagion.

Miasmahypotesen gik ud på, at barselberedepidemier opstod under indflydelse af visse ydre omstændigheder, der blev benævnt atmosfærisk-telluriske. Det vil sige, at man antog, at sygdommen spredte sig gennem luftsmitte i overfyldte uhygiejniske sygestuer. Ved kontagiositetshypotesen antog man, at et fastere smitstof fra de syge, et såkaldt kontagion, kunne optages af sygeplejersker eller læger og overføres til raske barselkvinder gennem eksempelvis svampe, klude og instrumenter.

Miasmahypotesen var den dominerende langt op i 1800-tallet, men da det efterhånden viste sig, at denne hypotese ikke kunne forklare sygdommens spredningsforhold, begyndte flere og flere, *Hulme*, 1772 [1], *Gordon*, 1795, *Ceder-schjöld*, 1826 og *Wendell Holmes*, 1843, at overveje, om ikke kontagiositetsforhold var mere sandsynlige. Det blev dog ungarenen *Ignaz Philipp Semmelweis* (1818-1865) [2], der på grundlag af egne observationer af forskellig modredødelighed på studenterafsnittet og jordemoderafsnittet på fødeafdelingen i Wien, påviste, at barselberedepidemier kunne relateres til overførsel af smitstof via personale, instrumenter o. l.

Barselberedepidemierne på Fødselsstiftelsen i København, der var åbnet i 1787, startede allerede kort efter, men tog til i uhyrligt omfang i den første del af 1800-tallet under professorerne *Johan Sylvester Saxtorph* (1772-1840) og *Carl Edvard Marius Levi* (1808-1865).

Omkring årsskiftet 1847-1848 blev *Levi* af sin ven og kollega professor *G.A. Michaelis* (1798-1848) fra Kiel informeret om, at *Semmelweis* havde opnået glimrende resultater ved at indføre håndvask i klorkalk inden deltagelse i fødslerne. *Levy* nægtede at tro på *Semmelweis*' resultater og argumenterede kraftigt imod dem, hvilket man må undre sig over, da det ville have været meget nemt at efterprøve dem. *Levys* assistenter *Asger Stadfeldt* (1830-1896) og *Franz Howitz* (1828-1912) havde nogenlunde samme indstilling som *Levy* på dette tidspunkt, selv om *Howitz* var den, der hældede mest til kontagiositetshypotesen. Gennembruddet for denne hypotese kom, da kirurgen *Joseph Lister* (1827-1912) i 1865 begyndte at anvende karbol til sårbehandlingen af komplicerede frakturer og derved fik en dramatisk nedsættelse af mortaliteten blandt sine patienter. Ideen med at benytte karbol havde han fået fra byen Carlisle, hvor man brugte karbol til at fjerne voldsomme

Figur 1. Fra antiseptikkens indførelse i Danmark. Nr. 3 fra venstre er *Stadfeldt*.

lugtgener fra byens kloakvand. Allerede i 1864 skiftede *Howitz* standpunkt og begyndte at argumentere for *Semmelweis*' kontagiositetslære. Han skrev i 1864 i *Hospitalstidende* en artikel om fødselsstiftelser, hvori han intensivt støttede kontagiositetslæren. *Stadfeldt*, der var en sindig natur, der ikke havde let ved at tilegne sig nye anskuelser, indså først det rigtige i kontagiositetshypotesen, efter at *Listers* arbejde om antiseptikken var fremkommet i 1867. Ikke desto mindre blev det *Stadfeldt*, der som nytiltrådt professor ved Fødselsstiftelsen indførte den listeriske karbolantiseptik og senere fik æren for at være den første (eller en af de første), der indførte antiseptikken på en fødeafdeling (Figur 1). Efter *Levys* død havde *Stadfeldt* sejret i professorkonkurrencen over *Howitz* trods den almindelige erkendelse af, at *Howitz* var *Stadfeldt* overlegen i både naturlig begavelse, originalitet og kritisk sans. Men det blev altså *Stadfeldt*, der – måske ikke helt retfærdigt – fik æren af at indføre antiseptikken på Fødselsstiftelsen i København.

Herefter kom det store arbejde med at få indført antiseptikkens principper både i praksis og i undervisningen og med at forbedre metoderne. Hele den lange udvikling over imod aseptikken med fysisk og mekanisk sterilisation samt varme-sterilisation af instrumenter, forbindelser o.l. forløb i resten af *Stadfeldts* og i efterfølgeren *Leopold Meyers* (1852-1918) levetid. Også i nutiden er det yderst vigtigt at holde antiseptikken og aseptikkens principper i hævd.

Korrespondance: *Mogens Osler*, Betty Nansens Allé 39, 3.th., DK-2000 Frederiksberg. E-mail: mogens.osler@webspeed.dk

Litteratur

1. Hulme NA. A treatise on puerperal fever. London, 1772.
2. Semmelweis, IP. *Ætiologie, Begriff und Prophylaxis des Kindbettfebers*. Leipzig: Verlag Barth, 1861.